

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU STRATEGIAN LAITOS
JULKAISUSARJA 4: TYÖPAPEREITA No 22

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF STRATEGIC AND DEFENCE STUDIES
SERIES 4: WORKING PAPERS No 22

ASEVOIMAT JA NON-PROLIFERAATIO – SOTILAALLISEN OSAAMISEN KÄYTTÖ ESTÄMÄÄN JOUKKOTUHOASEIDEN LEVIÄMISTÄ

MIKA KERTTUNEN

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Strategian laitos

HELSINKI 2007

Mika Kerttunen: Asevoimat ja non-proliferaatio – sotilaallisen osaamisen käyttö estämään joukkotuhoaseiden leviämistä

Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos

Julkaisusarja 4: työpapereita No 22

National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies

Series 4: Working Papers No 22

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa

<http://www.mppk.fi/fi/tutkimus-opetus/julkaisut/stratl/>

Kannen kuva: Janne Kopu

ISSN 1236-4983

Maanpuolustuskorkeakoulu – National Defence University

Strategian laitos – Department of Strategic and Defence Studies

Edita Prima Oy

Helsinki 2007

ASEVOIMAT JA NON-PROLIFERAATIO – SOTILAALLISEN OSAAMISEN KÄYTTÖ ESTÄMÄÄN JOUKKOTUHOASEIDEN LEVIÄMISTÄ

Mika Kerttunen

Joukkotuhoaseiden leviämisen estäminen on asevoimien tehtävänä yleistymässä. Monien maiden asevoimat osallistuvat jo nyt aktiivisesti ydin- sekä biologisten ja kemiallisten aseiden ja taisteluaineiden (NBC) leviämisen estämiseen – ei tosin barrikadeilla ja mielenosoituksissa – vaan usein kovinkin arkipäiväisissä ja jokapäiväisissä tehtävissä. Joukkotuhoaseiden leviämisen estämisen ja aseistariisunnan tehtävät ovat yleistymisen lisäksi muuttumassa samalla myös aikaisempaa vaativimmiksi ja väkivaltaisimmiksi. Nämä tehtävät kuuluvat myös Euroopan unionin kriisinhallintatehtävien listalle.

Joukkotuhoaseiden leviämisen eli proliferaation¹ estämisen historia on niin pitkä kuin on näiden aseidenkin historia. Perinteisesti tätä ns. non-proliferaatiota on harjoitettu erilaisten sopimusten avulla. Näistä tärkeimpiä ovat biologisten aseiden käytön, tuotannon ja hallussapidon kieltävä sopimus vuodelta 1972, vastaava kemiallisten aseiden kieltosopimus vuodelta 1993, sopimus ydinaseiden leviämisen estämisestä vuodelta 1968 sekä vuoden 1996 ydinkoekieltosopimus². Sopimuk-

siin perustuvassa non-proliferaatioissa asevoimien rooli on ollut lähinnä poliittista ja teknistä prosessia tukevaa; asevoimien asiantuntemus niin omista kuin neuvotteluosapuolen asejärjestelmistä on ratkaisevaa muodostettaessa kantoja kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuden kannalta olennaisiin kysymyksiin. Asiantuntemuksen, tiedustelun ja verifiointin rinnalle ovat nyt nousemassa aktiivisemmat valvonnan ja aseistariisunnan tehtävät.

Kuvatun kehityksen yhtenä tärkeimpänä selittävänä tekijänä voidaan pitää kylmän sodan jälkeisestä kansainvälistä turvallisuustilannetta. Neuvostoliiton hajoaminen synnytti pelon hallitsemattomasta joukkotuhoaseiden leviämisestä. Tällöinhän syntyi neljä uutta ydinasevaltiota, Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina ja Kazakstan. Oltiin myös huolissaan ydinasevarkauksista. Pelkoa lisäsivät New Yorkin ja Washingtonin syyskuun 2001 terrori-iskut. Joukkotuhoaseiden terrorikäyttö hallitseekin erityisesti läntisiä uhkakuvia. Samanaikaisesti kylmän sodan päättymisen myötä

¹ On olemassa ainakin kahdensuuntaista proliferaatiota: horisontaalia proliferaatiota, jolla tarkoitetaan yhä useamman maan hankkivan näitä aseita, ja vertikaalia proliferaatiota, jolla tarkoitetaan olemassa olevien järjestelmien laadullista parantamista. Lisäksi voitaisiin puhua myös doktrinaarisesta proliferaatiosta, siis joukkotuhoaseiden käytön laajentamisesta ja niitä koskevien sodankäyntioppien kehittämisestä. Non-proliferaatio on perinteisesti kohdistunut estämään joukkotuhoaseiden leviämistä maasta toiseen eli horisontaaliin proliferaatioon.

² Lisää kemiallisten ja biologisten aseiden vastustamisesta esimerkiksi Mark Wheelis, Lajos Rózsa ja Malcolm Dando (toim.), *Deadly Cultures. Biological Weapons since 1945*, Harvard University Press, Cambridge, 2006. Ydinase-sopimuksista on lisätietoa saatavissa mm. koekieltosopimuksen (www.ctbto.org) tai Yhdys-

tyneiden kansakuntien joukkotuhoaseiden aseistariisuntaa käsitteleviltä sivustoilta (<http://disarmament.un.org/wmd/>).

virisi ajatus ja kehittyi käytäntö lännen johtamista sotilaallisista interventioista sisällissotien tukahduttamiseksi, humanitaaristen katastrofien ja ihmisoikeusloukkauksien estämiseksi ja heikkojen valtioiden hajoamisen pysäyttämiseksi. Tämä puolestaan on ruokkinut ajatusta joukkotuhoaseiden, erityisesti ydinaseiden, tuomasta turvasta moisia valtiollisen suvereniteetin loukkauksia vastaan. Aiheellisesti onkin huomautettu miten eri tavalla Pohjois-Koreaan on suhtauduttu verrattuna Serbiaan, Afganistaniin ja Irakiin. Ydinaseella on merkitystä. Vaikka Yhdysvallat Manhattan-projektin alkuajoista saakka on johdonmukaisesti vastustanut ydinaseiden leviämistä, on sekä sen että laajemman kansainvälisen yhteisön nykyiset pyrkimykset nähtävä oleellisena osana terrorismin vastaista taistelua³. Toisaalta sekä proliferaatio että non-proliferaatio on radikaalimmin tulkittavissa kamppailuksi maailmanjärjestyksestä; kuka saa ja millä ehdoilla voi osallistua maailman hallintaan ja maailmanpolitiikan muotoiluun.

Joukkotuhoaseuhka ymmärretään nykyisin laajemmin kuin pelkkien aineiden, aseiden ja asejärjestelmien aiheuttamana uhkana. Läntinen puhe CBRN-uhkista kattaa esimerkiksi tartuntataudit, pandemiat ja teollisuuskemikaalien aiheuttamat tahalliset tai tahattomat uhkatilanteet.⁴

³ Joukkotuhoaseesta ja terrorismista osana kansainvälistä ja kansallista turvallisuusagenda katso Tiina Tarvainen, "Terrorismi, joukkotuhoaseet ja Suomen sotilaallinen puolustus: Analyysi tulevaisuuden haasteista", *Kosmopolis*, Vol. 36:4/2006, s. 29–46. Tarvainen tarkastelee myös laajasti joukkotuhoaseiden leviämisen puolustusvoimille asettamia haasteita.

⁴ *Chemical, Biological, Radiological, Nuclear* eli kemialliset, biologiset, radioaktiiviset ja ydinuhat. Lisää aiheesta esim. Juha Mäkelä, *CBRNE-terrorismi: turhaa pelottelua vaiko varteenotettava riski?*, Maanpuolustuskorkea-

Etenkin monissa Euroopan maissa päävastuu terrorismin vastaisesta toiminnasta kuuluu poliisiviranomaiselle. Asevoimien roolina on tarjota lähinnä tiedustelutukea ja muuta materiaalista virka-apua⁵. Joukkotuhoasekysymyksissä asevoimien osaaminen kattaa huomattavasti laajemman alan ja niiden rooli on siten merkittävä.

Myös Suomen puolustushallinnon uusissa vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selontekoon perustuvissa asevalvontalinjauksissa, on puolustushallinnon asevalvontatoimintaa kohdennettu ja puolustusvoimien suojelupuolustusta⁶ kehitetty vastaamaan joukkotuhoaseiden leviämisen uhkaan. Toiminta edellyttää verkottumista ja yhteistyön lisäämistä kansallisten viranomaisten kanssa. Tämä muutos edellyttää puolustusvoimissa osaamisen ja suorituskkyjen kehittämisen ohella myös ajattelutavan uudistamista.

Tiedustelu

Asevoimien suorittama tiedustelu on oleellinen osa joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä. Tiedustelu on nähtävä poliittista ja sotilaallista päätöksentekoa tukevana toimintana, missä tiedontarve ohjaa toimintaa. Joukkotuhoaseiden kysymyksessä oleellisia tietoja

koulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4, n:o 21, 2007.

⁵ Juha-Antero Puistola, *Asevoimien käyttö terrorismin torjunnassa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4, n:o 19, 2007.

⁶ Puolustusvoimien määritelmärekisterin mukaan suojelupuolustuksella tarkoitetaan eri hallinnonalojen valtakunnan tason toimenpiteitä, joiden päämääränä on joukkotuhoaseiden aiheuttaman uhkan vähentäminen, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sekä kansalaisten suojaaminen em. aseiden ja vaarallisten aineiden aiheuttamilta vaaroilta.

ovat ensinnäkin onko jollain toimijalla tarvetta hankkia näitä asejärjestelmiä. Tämä analyysi perustuu perinteiseen poliittiseen ja sotilaalliseen analyysiin esimerkiksi toimijan turvallisuuspoliittisesta toimintaympäristöstä ja poliittisista ja sotilaallisista ambitioista. Toiseksi on kyettävä arvioimaan onko toimijalla kykyä rakentaa ja muuten hankkia itse räjähdettä. Tämän johtopäätöksen tekemisessä ovat sotilaallisen tiedustelun keinot ensiarvoisessa asemassa. Kuuntelu- ja mittaustiedustelun ja hankittavien ilma- ja maanäytteiden avulla voidaan tehdä tarkkojakin analyyskejä⁷ meneillään olevista fysikaalisista, kemiallisista tai biologisista prosesseista; jopa säteilevän materiaalin alkuperämaa voidaan selvittää. On myös saatava tietoa mahdollisista asejärjestelmistä, joilla räjähteet voitaisiin toimittaa perille. Koska joukkotuhoaseiden kyseessä olleiden näiden asejärjestelmät ovat joko ohjuksia tai lentokoneita, saadaan ilmasta tai avaruudesta suoritettavalla kuvaustiedustelulla varsin luotettavia havaintoja.

Todellisuudessa uusinkaan tiedusteluteknologia ei takaa aukotonta valvontaa tai oikeita lopputuloksia – ei ainakaan poliittisesti tarkoituksenmukaisia lopputuloksia. Tiedustelukaan ei pääse politiikalta karkuun – *it's all about politics*. Keskustiedustelupalvelun CIA:n sanotaan tulleen yllätetyksi Intian räjäyttäessä toukokuussa 1998 yhtä aikaa kolme ydinräjähdettä. Itse asiassa Yhdysvaltain satelliitit kyllä havaitsivat viimehetkien koejärjestelyt, mutta Intian johtajien puheista ei ollut tehty oikeita johtopäätöksiä ja kuva-analyytikot Atlantin tuolla puolen olivat kotonaan

nukkumassa⁸. Yhdysvaltain tiedustelu-järjestelmä ja kansainvälisen yhteisön valvontajärjestelyt eivät kyenneet puolestaan saamaan Persianlahden ensimmäisen ja toisen sodan välisinä 12 vuoden aikana täyttää selvyyttä Saddam Husseinin oletetuista joukkotuhoaseista. Edes Hans Blixillä ei ollut varmaa käsitystä, ettei Saddamilla enää ollut joukkotuhoaseohjelmaa. Kun varmuutta aseohjelmien olemassaolosta ei saatu, ryhdyttiin Yhdysvalloissa ns. raakatietoa ja analyyskejä muuttamaan poliittisesti tarkoituksenmukaisiksi johtopäätöksiksi. Sotilaallisen tiedustelun keinoista ihmisten hankkiman tiedustelutiedon⁹ merkitys onkin korostunut kaiken informaatioteknologian ja tietotekniikan rinnalla.

Verifiointi

Sopimusten noudattamisen todentamisen, ns. verifiointin tehtävät ovat tiedustelutehtävien kaltaisia asevoimien tehtäviä. Asevoimat tukevat aikaansaattua poliittista sopimusta valvomalla toisten sopimusosapuolten sopimuksen noudattamista. Tätä tehdään toki varsinaisen tiedustelunkin piirissä, mutta verifiointinissa valvonta tehdään täysin avoimesti ja tarkalleen sopimuksen kirjaimen mukaisesti. Todentamisen merkitystä ja herkkyyttä kuvastaa esimerkiksi se, että kun ydinkoekieltosopimuksen varsinainen sisältö käsittää noin neljä riviä tekstiä niin sopimuksen toteuttamista ja todentamista käsitellään

⁸ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb. The Impact on Global Proliferation*, Oxford, New Delhi, 2000, s. 418.

⁹ Tiedustelulajeista puhuttaessa käytetään usein yhdysvaltalaisia *INT*-loppuisia lyhenteitä. Tällöin esimerkiksi *HUMINT* tarkoittaa ihmisten suorittamaa tiedustelua (Human Intelligence), *SIGINT* signaalitiedustelua ja *ELINT* elektronista tiedustelua.

⁷ Ilma- tai vesinäyte pitäisi tietysti ottaa mahdollisimman läheltä oletettua tuotantolaitosta ja maaperänäyte itse paikan päältä.

seitsemänkymmenen sivun verran.

Todentaminen toteutetaan useimmiten joko satelliitti- tai ilmakuvauksilla tai paikanpäällä suoritettavilla tarkastuksilla (*On-Site Inspections*). Arizonan aavikolla sijaitseekin omalaatuinen romukokoelma *START*-sopimuksen kiintiöt ylittäneitä ja paloitetuja B-52 pommikoneita; näin Neuvostoliitto ja myöhemmin Venäjä kykeni kuvaamalla ja tarkastuskäynneillä todentamaan sopimuksen noudattamista. Myös kemiallisen aseiden kieltosopimus (CWC) sisältää varsin kattavat todentamisvelvoitteet, ja sen valvomista varten on perustettu kansainvälinen sihteeristö sekä kansallisten laboratorioden verkosto¹⁰. Vastaavasti Open Skies -sopimuksen sallima lentotiedustelu lisää puolustus suunnittelun läpinäkyvyyttä ja vähentää osaltaan joukkotuhoase-epäilyjä.

Paikanpäällä tehtävät tarkastukset voivat käsittää asiantuntijaryhmien tarkastuskäyntejä tai pysyvämpien tarkastusryhmien suorittamaa toimintaa. Esimerkiksi Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton vuonna 1987 solmiman keskipitkänmatkan ballistiset ohjukset kieltävän *INF*-sopimuksen todentamista valvotaan mm. junanvaunujen läpivalaisulaitteiden avulla. Tällä pyritään estämään kiellettyjen ja tuhottaviksi määrättyjen ohjusten kuljettamista muihin varastoihin. Venäläisiä ja amerikkalaisia upseereja on ollut komennettuina toistensa maihin suorittamaan näitä tehtäviä.

Verifiointin rajoituksena on tietenkin se, että se koskee ja velvoittaa ainoastaan niitä maita jotka ovat sopimuksessa mukana. Moni alue, esimerkiksi Lä-

hi-itä tai Etelä-Aasia kaipaasi kansainvälistä verifiointia, jotta kansallisia ja paikallisia epäluuloja ja epäilyjä voitaisiin lieventää. Monilla alueilla nämä epäluulot ovat tosin aiheellisia vaikeutuen kansainvälisten sopimusten aikaansaantia, vaikka niitä ja verifiointimekanismeja todella tarvittaisiinkin.

Uusimmat tehtävät

Uusimpina asevoimien tehtävinä voidaan pitää ensinnäkin uusiin kansainvälisiin sopimusjärjestelyihin kuuluvia yksipuolisia tiedustelu-, valvonta- ja tarkastustehtäviä. Niissä joukko järjestelyyn liittyneitä maita sopii estävänsä tietyn kielletyn materiaalin tai tarvikkeiden siirrot ja kuljetukset kolmansien maiden välillä.

Yhdysvallat käynnisti vuonna 2003 *Proliferation Security Initiative (PSI)* –nimisen yhteistyöhankkeen, minkä tarkoituksena on estää joukkotuhoaseiden ja kantolaitteiden sekä niiden valmistuksessa tarvittavien laitteiden ja teknologian laittomat kuljetukset. Toiminta perustuu tiiviiseen kansalliseen ja kansainväliseen viranomaisyhteistyöhön. Järjestelyyn osallistuvien maiden on tarkastettava epäilyksen alainen alus tai muu kulkuneuvo omilla aluevesillä, satamissaan, lentokentillään tai maanteillään.¹¹ On selvää, että erityisesti avomerillä kulkevan epäillyn aluksen tarkastaminen edellyttää asevoimien osallistuvan tehtävän toteuttamiseen.

PSI -yhteistyö voi puolustusvoimien osalta käsittää varsin monipuolista viranomaisyhteistyötä, esimerkiksi kentälaboratorion tai muun suojeleusaami-

¹⁰ Helsingin yliopiston alaisuudessa toimiva erillislaitos, Kemiallisen aseiden kieltosopimuksen valvontalaitos (VERFIN) toimii sopimuksen mukaisena kansallisena viranomaisena.

¹¹ Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, s. 42. Aloitetta tukee yli 80 maata, mm. Suomi, Ruotsi ja Venäjä.

sen tai -kaluston lähettämistä varmentamaan tietty epäilytapaus, tiedustelutiedon vaihtamista tai ilmavoimien antamaa tukea vakavissa terrorismitapahtuksissa.

Suomi on juuri liittynyt *Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism (GICNT)* – nimiseen presidenttien Bush ja Putin Pietarin huippukokouksessa 15.7.2006 lanseeraamaan aloitteeseen. Aloite rakentuu aiempien *PSI-* ja *Global Threat Reduction* hankkeiden pohjalle tavoitteenaan estää terroristeja hankkimasta, kuljettamasta ja käyttämästä ydinmateriaalia tai radioaktiivista ainesta tai näitä sisältäviä räjähteitä. Aloitteen tavoitteena on myös estää mahdolliset vihamieliset toimet ydinlaitoksia kohtaan. Puolustushallinnolla on muiden viranomaisien ohella oma vastuunsa ja roolinsa aloitteen kansallisessa toimeenpanossa.

Aseistariisunnan moninaiset tehtävät ovat osa kriisinhallinnan laajentuvaa toimintakenttää. Viimeaikoina ns. *DDR (Disarmament, Demobilization, Reintegration)* – toiminta on yleistynyt kansainvälisen yhteisön pyrkiessä rakentamaan sisällissodista tai muusta sisäisestä levottomuudesta irti haluavia kansakuntia. Toiminnassa keskitytään nimensä mukaisesti aseellisten joukkojen riisumiseen aseista, joukkorakenteiden purkamiseen ja taistelijoiden integroimiseen takaisin yhteiskuntaan ja siviilielämään. Asevoimat kykenevät tukemaan omalla asiantuntemuksellaan tätä tärkeää ruohonjuuritason rauhan-työtä. Vaikka kyse on etupäässä pienaseistariisunnasta, kuvastaa toiminta hyvin kylmän sodan jälkeisen kriisinhallinnan tavoitteita. Oikeiden roistojoukkojen aseistariisunta voi laajentua niin sanottujen roistovaltioiden aseistariisuntaan.

Voiman käyttö

Paljon on puhuttu erityisesti Iranin oletetun ydinaseohjelman tapauksessa sotilaallisen voiman käytöstä estämään ydinaseproliferaatio. Tähän voitaisiin päätyä jos ja monien mielestä kun Yhdysvaltoja tyydyttävää poliittista neuvotteluratkaisua ei saataisi aikaan. On totta, että Yhdysvaltain keinovalikoimaan kuuluu ns. vastaproliferaation (*Counterproliferation*) oppi, missä maa pidättää itselleen oikeuden suorittaa aseellisia iskuja, ydinaseet mukaan lukien, joukkotuhoaseita valmistavia maita tai ryhmittymiä vastaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Yhdysvaltain tai muunkaan valtiollisen toimijan kynnys käyttää ydinaseita olisi laskenut. Ydinasetabu on edelleen voimakas ja sen murtaminen vaatisi erityisiä perusteluja. On syytä huomauttaa, että vaikka aikanaan on puhuttu paljon syvälle maaperään tunkeutuvasta ydinräjähteestä, Yhdysvaltain kongressi epäsi hankkeen rahoituksen jo vuonna 2005¹². Sen sijaan voidaan olettaa, että amerikkalaiset tosiasiallisesti ovat laatineet suunnitelmat iskuista Iranin ydinlaitoksia kohtaan. Kyse olisi todennäköisesti sarjasta ohjus- ja ilmahyökkäyksiä, elektronisen sodankäynnin menetelmistä sekä mahdollisesti erikoisjoukkojen iskuista. Tällä voitaisiin saada parhaimmillaan muuttaman vuoden ajanvoitto, mutta vastavasti lujitettaisiin Iranin päättäväisyyttä hankkia ydinase turvaamaan maata seuraavalta hyökkäykseltä.

¹² Stefan Forss, *Yhdysvaltain ydinasepolitiikka*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2, n:o 34, 2006.

Euroopan unioni ja Suomi

Euroopan unioni linjasi vuoden 2003 Euroopan turvallisuusstrategiassaan joukkotuhoaseiden leviämisen ”mahdollisesti suurimmaksi uhkaksi turvallisuudellemme.” Alueellinen kilpavarustelu, biotieteiden ja ohjusteknologian kehitys ja joukkotuhoaseilla varustautuneet terroristiryhmät luetellaan uhkarvion perusteiksi. Keskeisimmät EU:n toimintamenetelmät ovat toki sopimusten ja vientivalvonnan tehostaminen, mutta poliittinen, taloudellinen tai muu painostus ja aseistariisuntaoperaatiot kuuluvat myös keinovalikoimaan.¹³ Sopimusten ja kriisinhallinnan lisäksi Euroopan puolustusviraston (EDA) alaisuudessa kehitetään teknistä CBRN havainnointi- ja suojausmiskykyä.

Joukkotuhoaseiden leviäminen suomalaisena uhkakuvana ei yksiselitteisesti johdu terrorismista tai EU:n turvallisuusstrategiasta. Viittaukset terrorismiin noudattavat ymmärrettävästi unionin linjauksia, mutta Suomen huoli joukkotuhoaseista on vanhempaa perua ja johtuu ennen kaikkea Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain aikaisesta kilpavarustelusta ja lähialueen ydinaseista, varsinkin Venäjän taktisista ydinaseista¹⁴. Taktisia ydinaseitahan mikään sopimus ei valvo, säätele tai rajoita.

¹³ Euroopan unioni, ”*Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa*”, Bryssel, 12. joulukuuta 2003. Tämä paperi ei ota kantaa ovatko EU:n tai Suomen joukkotuhoase- tai terrorismiuhkat totuudenmukaisia vaan tarkastelee asevoimien tehtäviä kun näiden uhkien tai ilmiöiden ajatellaan vallitsevan. Katso myös Thessalonikissa kesäkuussa 2003 hyväksytty EU:n joukkotuhoaseiden leviämisen toimintasuunnitelma (Neuvoston lehdistötiedote n:o 11638/03).

¹⁴ Suomen ydinasepolitiikasta katso esimerkiksi Lars van Dassen, *Finland and Nuclear Non-Proliferation: The Evolution and Cultivation of a Norm*, Statens Kärnkraftinspektion, Report 98: 15, Tukholma, 1998.

Suomen puolustusvoimien suoranainen ydinaseosaaminen ja välillinen kontribuutio ydinaseiden leviämisen estämiseen perustuivat pitkään kylmän sodan mukaiseen tilanteeseen. Ilmavoimille kehitettiin ydinkokeiden aikakaudella tarpeellinen kyky säteilynvalvontaan, laskeumantiedusteluun ja ilmanäytteiden ottoon. Näytteiden analysointikyky oli ja on välttämätöntä joukkojen oman suojelutoiminnan kannalta. Nyt tätä tiedustelu-, valvonta- ja suojeluosaamista voidaan tarvita kansainvälisissä operaatioissa kaukana maamme rajojen ulkopuolella. Suomi onkin osoittanut noin 30 sotilaan suuruisen suojeluosaston kenttälaboratorioineen Ruotsin johtaman EU:n taisteluosaston käyttöön.

Uutta sen sijaan on mahdollisuus joutua toteuttamaan aseistariisuntaoperaatioita osana Euroopan unionin johtamaa kriisinhallintaa¹⁵. Todennäköisimmin EU toteuttaisi rauhansopimuksiin perustuvaa aseistariisuntaa kuin ryhtyisi pakotaviin toimiin. Tulevaisuuden tilannemalleissa saattaa kuitenkin yhtä aikaa esiintyä sekä pien- tai muita tavanomaisia aseita että joukkotuhoaseita. Erityisesti köyhän miehen ydinaseena mainittuja kemiallisia aseita saatetaan kohdata esimerkiksi Lähi-idässä tai Afrikan sarvessa toteutettavissa operaatioissa. Lisäksi oman haasteensa asettaa suojaus- ja suojautuminen erilaisilta teollisilta ympäristöuhkilta kuten taisteluissa vaurioituneista säiliöistä ja teollisuuslaitoksista vapautuvilta kaasuilta ja kemikaaleilta.

¹⁵ Yhteiset aseriisuntaoperaatiot hyväksyttiin EU:n yleisten asioiden ja ulkosuhteiden neuvostossa 17.5.2004 (Neuvoston lehdistötiedote n:o 9210/04).

Johtopäätöksiä

Puolustusvoimien teknisellä henkilökunnalla ja upseereilla samoin kuin muilla viranomaisilla ja poliitikoilla on tulevaisuudessa oltava hyvä valmius vastata erilaisiin joukkotuhosekysymyksiin. Suomi ja suomalaiset joukot voivat joutua kohtaamaan joukkotuhoseita tai niiden osia tai materiaaleja maamme alueella tai kansainvälisissä tehtävissä. Tällöin on ymmärrettävää niiden vaarallisuus itsessään ja osattava toimia sen mukaisesti sekä tiedostettava oleellisesti niiden mukana tulevat poliittiset ja sotilaalliset riskit. Suojelupuolustuskyvyn kehittäminen on vastausta aikaisempaa monimuotoisempiin ja samalla todennäköisempiin joukkotuhoseiden aiheuttamiin uhkiin. Se myös parantaa suomalaisia joukkoja kykyä suoriutua joukkotuhoseiden leviämisen estämisen tehtävistä.

Uutta osaamista tarvitaan erityisesti osallistuttaessa *PSI*- tai *GICNT*-tyyppiin yhteistyöhankkeisiin. Tällöin alustarkastusosastomme voi esimerkiksi joutua tarkastamaan joukkotuhoseiden tai niiden osien kuljetuksesta epäiltyä avomerellä purjehtivaa alusta. Osastolla on oltava ensinnäkin poliittinen lupa ja taattu suorituskyky nousta laivaan. Sillä on lisäksi oltava tekninen ja turvallinen epäiltyjen komponenttien tunnistuskyky ja käsittelytaito. Valtiovallallamme on oltava vastaavasti kykyä käsitellä väistämättä esille nousevat poliittiset kysymykset.

Edellä esitetystä asevoimien ja Suomenkin puolustusvoimien suorituskyvyn esittelystä ei saa tehdä johtopäätöstä joukkotuhoseiden leviämisen estämisen sotilaallistamisesta. Edellä esitetty kuitenkin osoittaa, että puolustusvoimilla on oma roolinsa ja tehtävänsä joukkotuhoseiden leviämisen estämi-

seksi ja suojelupuolustuksen kehittämiseksi. Suojelupuolustuksen merkitys korostuu osana kaikkea puolustusvoimien toimintaa koska jo tahattomankin toiminnan seurauksena joukot voivat altistua haitallisten aineiden vaikutuksille. Osaamista voidaan myös hyödyntää yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisessa ja palo- ja pelastusviranomaisten tukena.

On myös huomattava, että muillakin viranomaisilla ja tahoilla on sekä vastuuta että kykyä myötävaikuttaa joukkotuhoseiden leviämisen estämiseen. Poliisi-, raja- ja tulliviranomaiset kykenevät oman tiedustelunsa, yhteyksiensä ja virkatehtäviensä perusteella täydentämään valtakunnallista tilannekuvaa ja puolustusvoimienkin uhka-arvioita. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Puolustusministeriön yhteisessä johdossa toimii Biologisten uhkien osaamiskeskus (B-osaamiskeskus), ja kemiallisten uhkien varautumista tukemaan on perustettu Vakavien kemiallisten uhkien osaamiskeskus (C-osaamiskeskus). Keskusten tarkoituksena on terveydenhuollon tukemisen lisäksi auttaa viranomaisia vaativiin biologisiin ja kemiallisiin uhkatilanteisiin varautumisessa ja niiden hoitamisessa. Puolustusvoimat luonnollisesti osallistuu keskusten toimintaan ja tarjoaa asiantuntemustaan ja materiaalista tukea osaamiskeskuksille sekä muiden viranomaisten käyttöön. Säteilyvalvonnan alalla puolustusvoimien kiinteät ja liikkuvat mittauspisteet täydentävät Säteilyturvakeskuksen johtamaa ympäristön säteilynvalvontaa.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian mukaisesti asevalvonta- tai suojelualojenkaan kehittäminen ei tapahdu irrallisena viranomaisyhteistoiminnasta. Uuden puolustusvoimalain määrittämät kolme tehtävää, maan puolustaminen, muiden vi-

ranomaisten tukeminen ja kriisinhallinta, asettavat puolustusvoimien osaamisen ja suorituskykyjen kehittämiseksi riittävän vahvan ja yhteistoimintaa korostavan normiperustan.

Euroopan unionin ja Valtioneuvoston linjausten mukaisesti sopimuspohjaisten non-proliferaatiojärjestelyiden on oltava etusijalla. Näissä on tosin monien muiden uhkakuvien lailla keskityttävä sekä kysynnän että tarjonnan problematiikkaan. Asevalvontasopimukset, vientivalvontasäännökset ja *PSI:n* kaltaiset järjestelyt keskittyvät etupäässä tarjontaan; siis tekemään aseiden hankkimisen mahdollisimman vaivalloiseksi. Sen sijaan harvempi järjestely keskittyy olennaiseen kysymykseen miksi valtiot tai ei-valtiolliset toimijat ylipäänsä haluavat hankkia ja ylläpitää tai jopa voisivat haluta käyttää joukkotuhouksia.

Asevoimilla ei ratkaista kysynnän¹⁶ eikä tarjonnan ongelmaa. Niiden osamisella voidaan kuitenkin parhaimmillaan tukea kestäviin ratkaisuihin tähtääviä poliittisia prosesseja. Tiedustelu- ja analyysikykyyn merkitystä ei voi olla korostamatta koska niin tilannearviot, puolustusvoimien suorituskykyjen kehittäminen kuin operatiiviset suunnitelmatkin perustuvat suurelta osin tiedustelun avulla laadittaviin uhkarvioihin.

¹⁶ Poikkeuksena voidaan tosin pitää Yhdysvaltain tarjoamaa ydinasesuojaa, jonka takia sen liittolaisista ainakin Saksan, Italian ja Japanin arvellaan pidättäytyneen oman ydinasekapasiteetin hankkimisesta. Toki muitakin pidäkkeitä esiintyi näiden maiden tapauksessa.

Kirjoittajasta

Everstiluutnantti **Mika Kerttunen** on strategian pääopettaja. Hän valmistui yleisesikuntaupseerikurssilta vuonna 1995 ja Norjan vastaavalta kurssilta vuonna 1999. Ennen nykyistä tehtäväänsä hän palveli strategian opettajana Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulussa. Hän valmistelee väitöskirjaa Helsingin yliopiston Valtiotieteelliseen tiedekuntaan aiheesta *Nuclear Weapons and Indian Foreign Policy*. Kerttusen julkaisuista mainittakoon *EU Battlegroups – Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Cooperation* (Strategian laitos, 2005) yhdessä Tommy Jeppssonin ja Tommi Koivulan kanssa, *Uudet uhkat?* (Strategian laitos, 2007) sekä Försvarshögskolanin ja Maanpuolustuskorkeakoulun vuoden 2006 vuosikirjan *European Security and Defence Policy. An European Challenge* (Försvarshögskolan, 2006) sekä tulevan Kiinaa käsittelevän vuosikirjan (2007) toimittaminen.

Viimeisimmät tässä sarjassa julkaistut:

(täydellinen lista <http://www.mpkk.fi/fi/tutkimus-opetus/julkaisut/stratl/>)

Julkaisusarja 4: Työpapereita (ISSN: 1236-4983)

No 20, 2007

Pasi Sirviö: ”Huumesodat” – asevoimien käyttö taistelussa huumeiden tuotantoa ja leviämistä vastaan

No 21, 2007

Juha Mäkelä: CBRNE-terrorismi: turhaa pelottelua vai varteenotettava riski?

Strategian laitos

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 266

00171 HELSINKI

Department of Strategic and Defence Studies

National Defence University

P.O.Box 266

00171 HELSINKI

Tel: +358 9 181 26320

Fax: +358 9 181 26324

E-mail: strategian.laitos@mil.fi

Internet: <http://www.mpkk.fi/>